

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

CANOLFAN
GWASANAETHAU
CYMRAEG
WELSH LANGUAGE
SERVICES CENTRE

Canolfan Uwchefrydiau Cymreig a Cheltaidd Prifysgol Cymru
University of Wales Centre for Advanced Welsh and Celtic Studies

Tystysgrif Polisi a Chynllunio Iaith

Hyrwyddo'r Gymraeg

16/03/26

Sesiwn : Y Cyfryngau

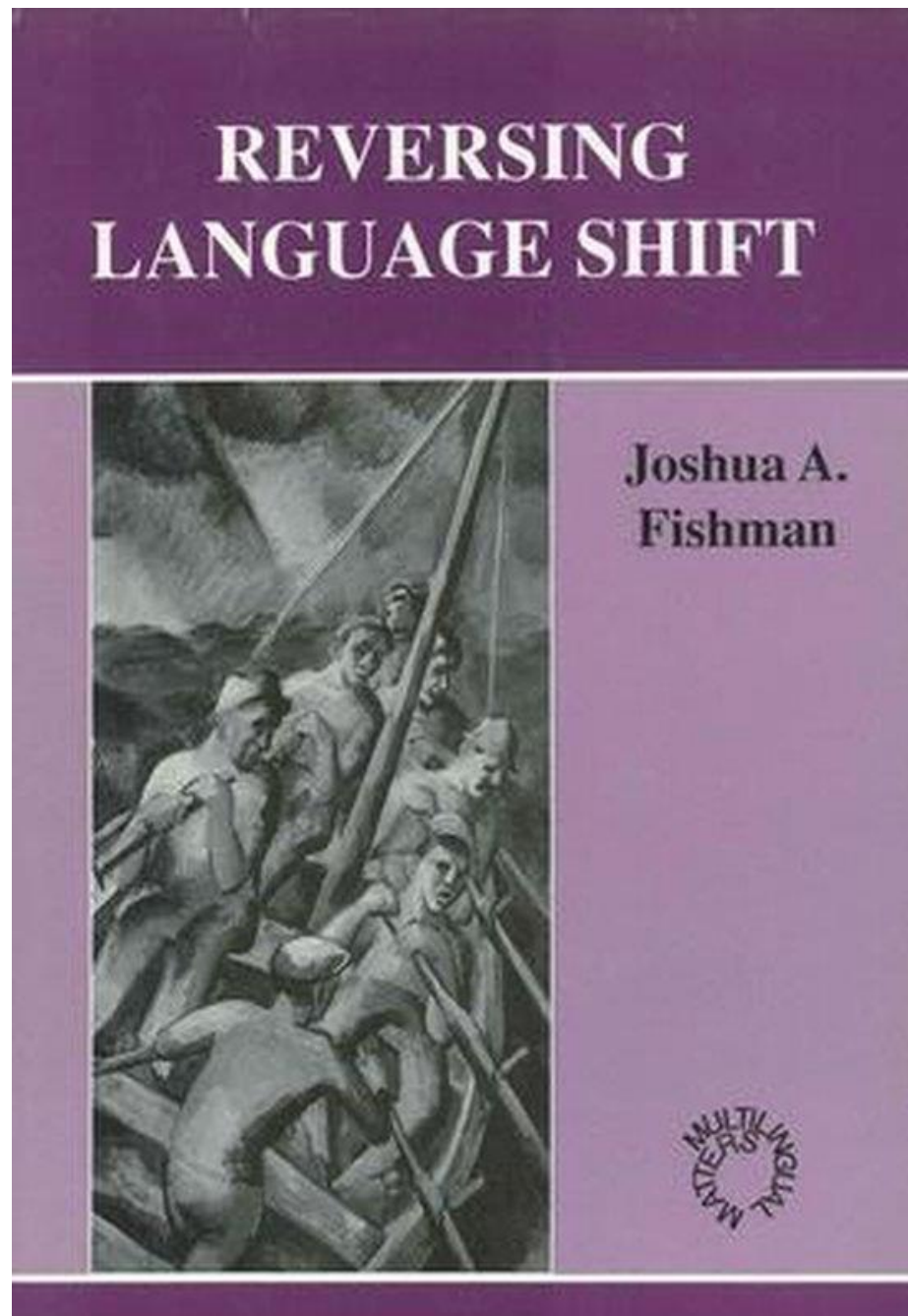
Y Cyfryngau

- Beth yw swyddogaethau'r Cyfryngau fel rhan o Bolisi a Chynllunio Iaith?
- Diffinio'r cyfryngau heddiw
- Safbwyntiau rhai ymchwilwyr ac ymgyrchwyr ar arwyddocâd y cyfryngau wrth ystyried cynllunio ieithyddol ar gyfer ieithoedd lleiafrifedig
- Rhai testunau defnyddiol

Y Sŵn (2023) Roger Williams, Lee Haven-Jones
<https://www.bbc.co.uk/programmes/p0fc10nr>

GRADDFA DARFU RHWNG Y CENEDLAETHAU YN OL CAM

GRADED INTERGENERATIONAL DISRUPTION SCALE (GIDS)

Cam 1 Defnydd o'r iaith mewn addysg gan gynnwys addysg uwch, gweithleoedd, y llywodraeth a'r **cyfryngau torfol, yn genedlaethol**

Cam 2 Defnydd o'r iaith mewn llywodraeth **a'r cyfryngau, ond yn yr haenau is – lleol neu ranbarthol**

Cam 3 Defnydd yr iaith mewn gweithleoedd yn yr haenau lleol

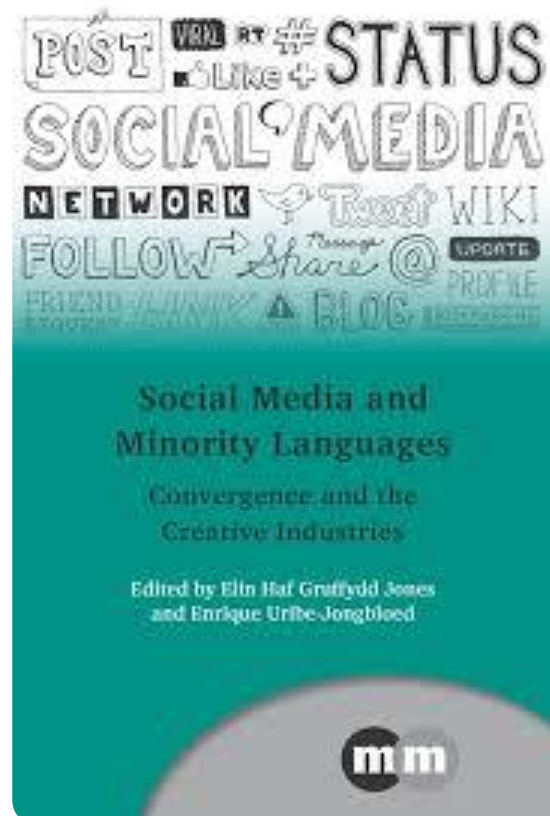
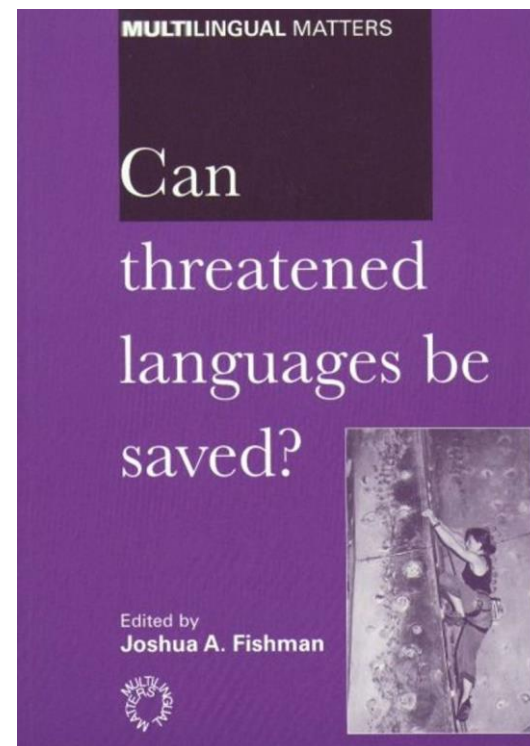
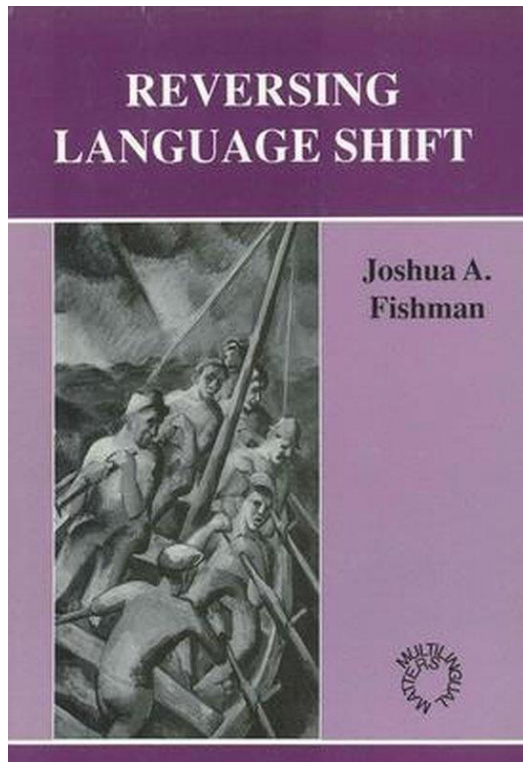
Cam 4 Defnydd yr iaith mewn addysg statudol – haenau cynradd yn bennaf, a throsglwyddo llythrennedd drwy addysg

Cam 5 Defnydd yr iaith mewn cyd-destunau anffurfiol sy hefyd yn cynnwys trosglwyddo llythrennedd, ond heb gydnabyddiaeth swyddogol y tu hwnt i'r gymuned ieithyddol

Cam 6 Defnydd yr iaith rhwng y cenedlaethau a'r plant yn caffael yr iaith, gan gynnwys fel iaith gyntaf, ac fel iaith lafar

Cam 7 Defnydd yr iaith o fewn y boblogaeth hŷn yn bennaf, tu hwnt i oedran magu plant

Cam 8 Ailgyflwyno'r iaith i oedolion, creu deunyddiau dysgu

SAFBWYNTIAU FISHMAN

‘the mass-media “fetish” of some minority language activists appears in its **true unrealistic light**’

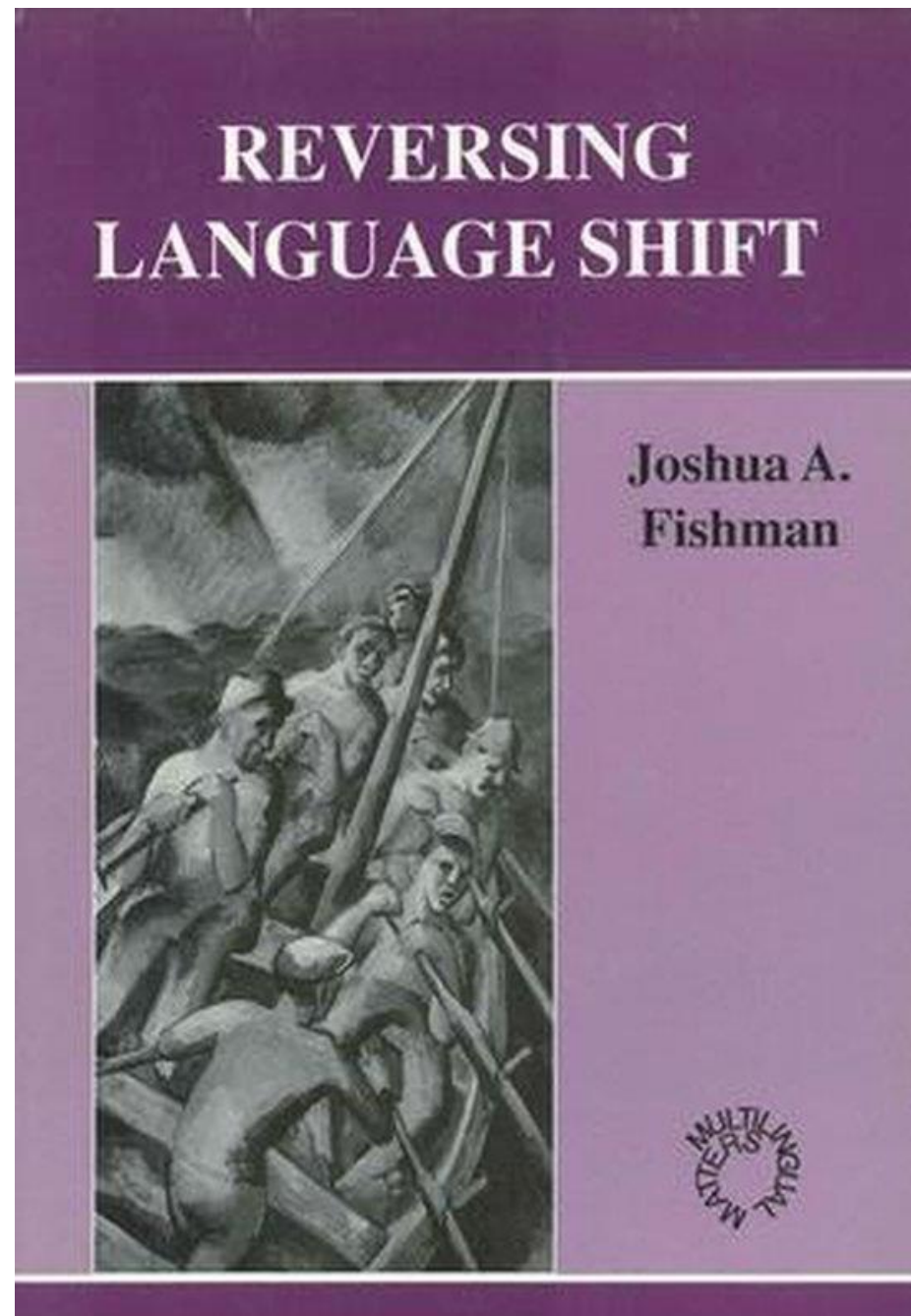
‘the Xish media are really a **weak reed** for RLS [Reversing Language Shift] to lean upon substantially’ (Fishman, 1991: 107)

‘neighbourhood and community events and activities are **real neighbourhood life** and they feed back to one’s family immediately. Media, at best, only creates a ‘virtual’ community’ (Fishman, 2001: 474).

OND

“social” and “participatory media” – i.e. networking platforms that **allow users to actively participate** in the creation, as well as the consumption, of media – “should be features that relate to Stage 5 of Fishman’s GIDS, that is [...] the stage of the development of literacy outside formal and official contexts, rather than Stage 3 or above” (Jones, 2013, p. 68)

GRADDFA DARFU RHWNG Y CENEDLAETHAU YN OL CAM GRADED INTERGENERATIONAL DISRUPTION SCALE

Cam 1 Defnydd o'r iaith mewn addysg gan gynnwys addysg uwch, gweithleoedd, y llywodraeth a'r **cyfryngau torfol yn genedlaethol**

Cam 2 Defnydd o'r iaith mewn llywodraeth **a'r cyfryngau, ond yn yr haenau is – lleol neu ranbarthol**

Cam 3 Defnydd yr iaith mewn gweithleoedd yn yr haenau lleol

Cam 4 Defnydd yr iaith mewn addysg statudol – haenau cynradd yn bennaf, a throsglwyddo llythrennedd drwy addysg

Cam 5 Defnydd yr iaith mewn cyd-destunau anffurfiol gan gynnwys trosglwyddo llythrennedd, ond heb gydnabyddiaeth swyddogol y tu hwnt i'r gymuned ieithyddol

Cam 6 Defnydd yr iaith rhwng y cenedlaethau a'r plant yn caffael yr iaith fel iaith gyntaf

Cam 7 Defnydd yr iaith o fewn y boblogaeth hŷn yn bennaf, tu hwnt o oedran cael plant

Cam 8 Ailgyflwyno'r iaith i oedolion

Yn ôl Fishman, mae'r cyfryngau yn llai o dan reolaeth gymunedol ieithoedd lleiafrifol nag yw 'meithrinfeydd lleol, gwasanaethau iechyd cymunedol, clybiau ieuenctid, clybiau chwaraeon, corau, grwpiau drama, gwasanaethau hyfforddiant, llyfrgelloedd, grwpiau gwaith cartref, elusennau, sefydliadau elusennol, gwersylloedd haf, ac ati' (Fishman, 2001: 474).

Mae'r gweithgareddau cymunedol hyn yn 'gweithredu fel asgwrn cefn i fagu pobl' yn y gymuned iaith leiafrifol a 'gallant gystadlu'n fwy cyfartal' â'u cymheiriaid ieithoedd mwyafrif 'ac ar gost lai wrth wneud hynny', nag y gall cyfryngau ieithoedd lleiafrifol gystadlu gyda chyfryngau ieithoedd mwyafrif (a'r cyfryngau rhyngwladol o dan nawdd yr iaith fwyafrifol).

Ym marn Fishman, 'mae digwyddiadau a gweithgareddau cymunedol a chymdogaethol yn rhan o fywyd cymunedol go iawn, ac yn cysylltu'n syth a bywyd y teulu. Creu cymuned 'rithiol/rhithwir' yn unig', ar y gorau, a wna'r cyfryngau (Fishman, 2001: 474).

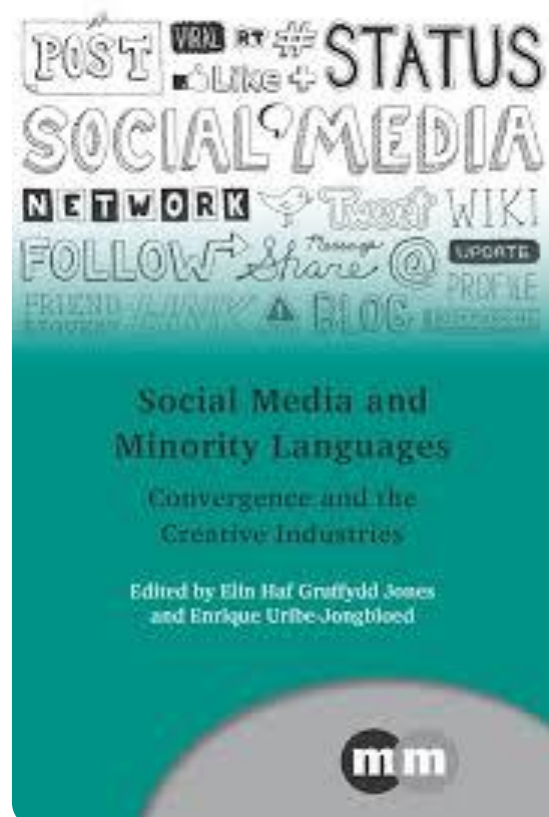
Mae'r frawddeg olaf, fodd bynnag, yn dystiolaeth o'r gwrthgyferbyniad gynt rhwng 'real/go iawn' a 'rhithiol', gyda 'rhithiol' yn llai pwysig. Heddiw, fodd bynnag, mae'r 'rhithiol/digidol' yn cael ei ystyried yn rhan o'r real. Mae 'bywyd cymunedol go iawn' yn digwydd drwy gyfathrebu cyfryngol/digidol, ac ochr yn ochr â hynny.

• According to Fishman, the media are less under minority language community control than are 'local nurseries, kindergartens, neighbourhood health services, scouting groups, sports clubs, choruses, dramatic groups, job training, libraries, homework assistance groups, test-review groups, hobby clubs, charitable outreach organisations, summer camps, etc' (Fishman, 2001: 474) .

• These community activities 'serve as the sinews of growing up' in the minority language speaking community and 'can more evenly compete' with their majority language counterparts 'and at lesser expense when doing so', than can minority language media with majority language media (and international media under the auspices of the majority language).

• In Fishman's view, 'neighbourhood and community events and activities are real neighbourhood life and they feed back to one's family immediately. Media, at best, only creates a 'virtual' community '(Fishman, 2001: 474).

• The final sentence, however, is evidence of the pre-convergence dichotomy between 'real' and 'virtual' with 'virtual' very much the poor relation. Today, however, the 'virtual' is considered part of the real. 'Real neighbourhood life' takes place in and alongside mediated communication.

Mae'n amlwg on'd ydy ein bod
yn brwydro am fwy na sianel
deledu erbyn hyn. Ryn ni'n
brwydro am enaid y genedl.

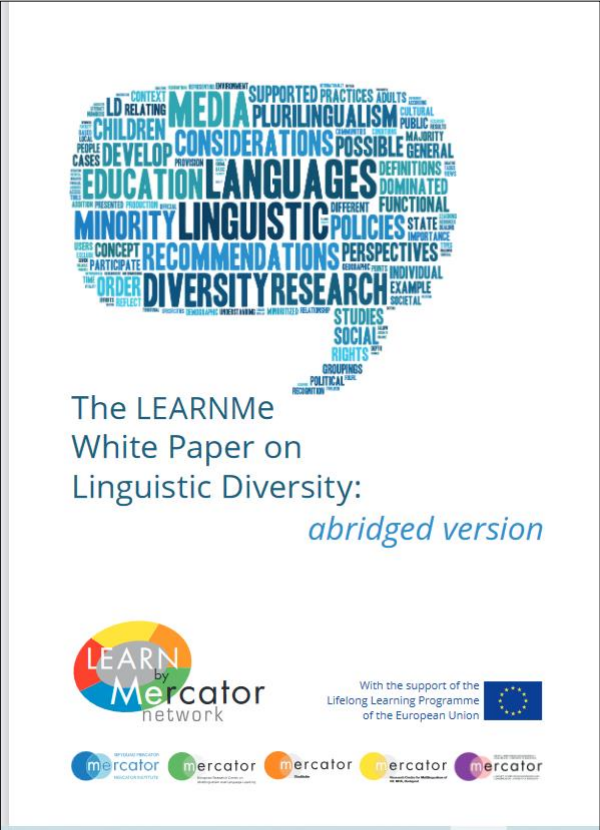
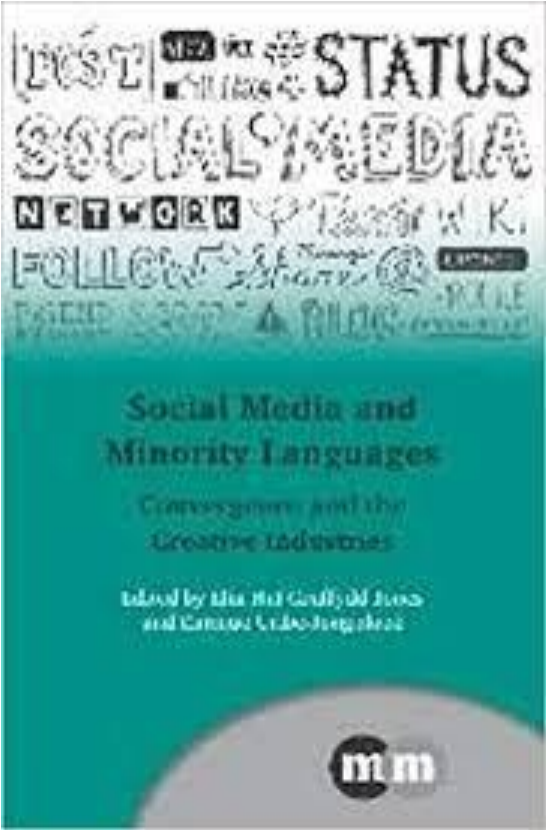
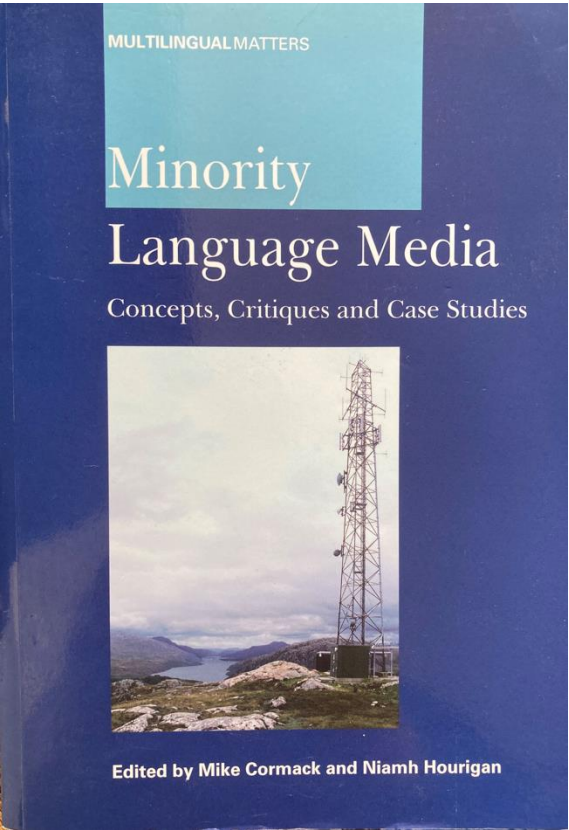
Gwynfor Evans, *Y Sŵn*

It's an important story. It was important then – to win the battle – and it's important now, because there are still battles to be fought in terms of the language and Welsh broadcasting.

So it's about keeping that history alive, it's about our past, present and future, and it's about being able to tell our stories, through our own language. After all, they are our stories to tell.”

Roger Williams, Awdur a chynhyrchydd
<https://nation.cymru/culture/preview-y-swn-the-tale-of-intrigue-and-jeopardy-in-the-battle-for-welsh-language-television/>.

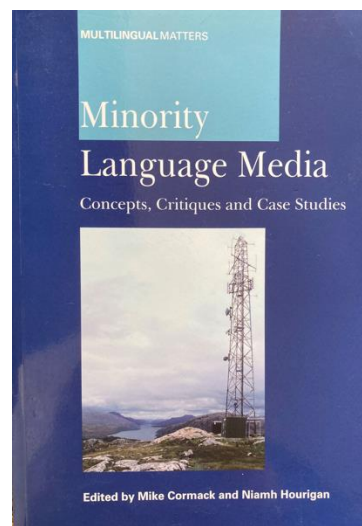
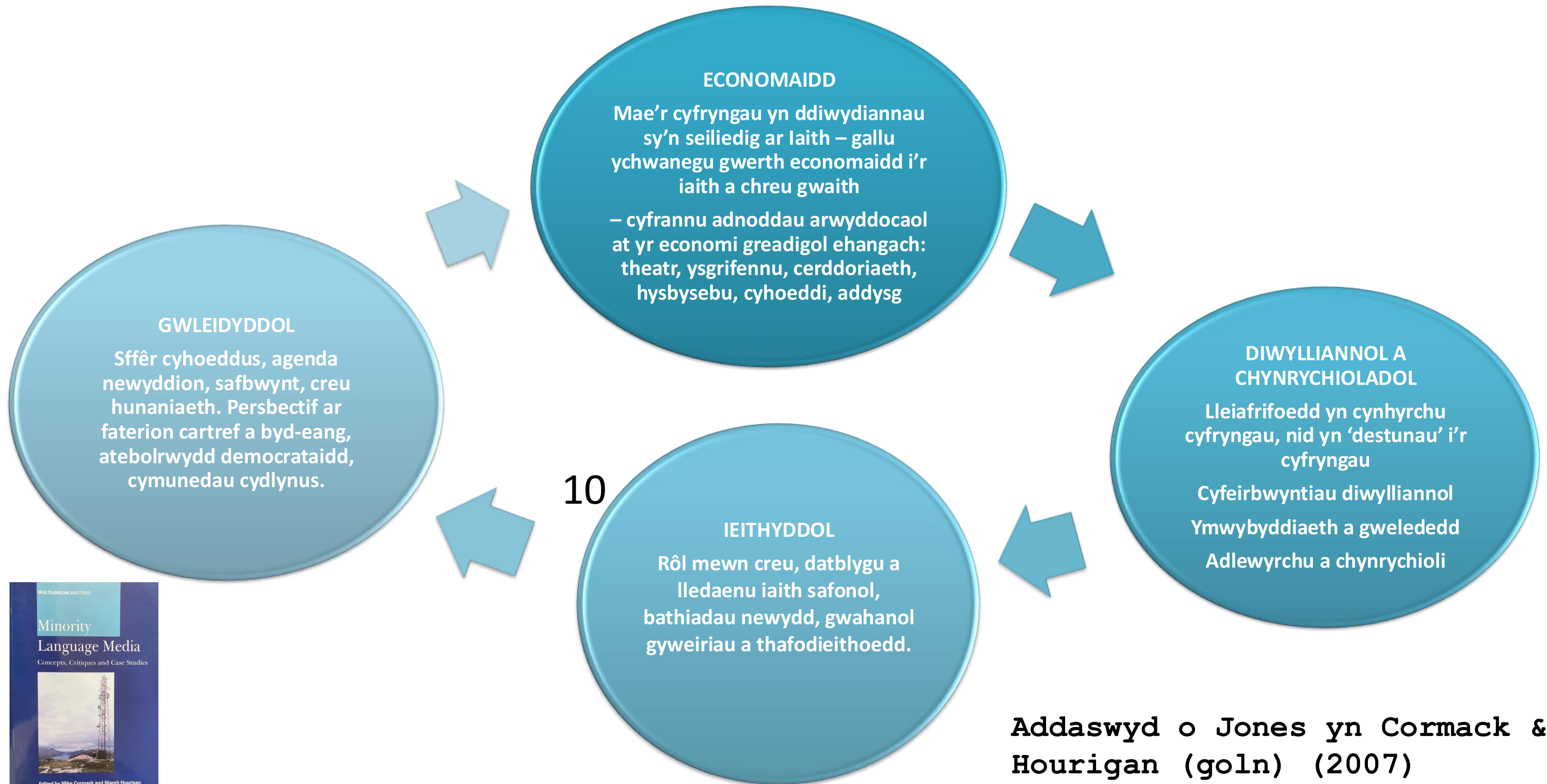

Adroddiad Cyngor Ewrop, Mawrth 2026

CM(2025)180-add5final - [1552/4.2b]
Steering Committee on Anti-discrimination, Diversity and Inclusion (CDADI) - b. Study on certain aspects of regional or minority language protection and identification of good practices in member States

SWYDDOGAETH Y CYFRYNGAU MEWN CYD-DESTUNAU IAITH LEIAFRIFEDIG

Addaswyd o Jones yn Cormack & Hourigan (goln) (2007)

SWYDDOGAETH Y CYFRYNGAU MEWN CYD-DESTUNAU IAITH LEIAFRIFEDIG

ECONOMAIDD

Mae'r cyfryngau yn ddiwydiannau sy'n seiliedig ar iaith – gallu ychwanegu gwerth economaidd i'r iaith a chreu gwaith

– cyfrannu adnoddau arwyddocaol at yr economi greadigol ehangach: theatr, ysgrifennu, cerddoriaeth, hysbysebu, cyhoeddi, addysg ayb

Addaswyd o Jones yn Cormack & Hourigan (goln) (2007)

SWYDDOGAETH Y CYFRYNGAU MEWN CYD-DESTUNAU IAITH LEIAFRIFEDIG

DIWYLLIANNOL A CHYNRYCHIOLADOL

Lleiafrifoedd yn cynhyrchu
cyfryngau, nid yn 'destunau' i'r
cyfryngau

Cyfeirbwyntiau diwylliannol
Ymwybyddiaeth a gwelededd
Adlewyrchu a chynrychioli

Addaswyd o Jones yn Cormack &
Hourigan (goln) (2007)

SWYDDOGAETH Y CYFRYNGAU MEWN CYD-DESTUNAU IAITH LEIAFRIFEDIG

IEITHYDDOL

Rôl mewn
creu, datblygu a lledaenu
iaith safonol,
bathiadau newydd,
gwahanol gyweiriau a
thafodieithoedd.

Addaswyd o Jones yn Cormack &
Hourigan (goln) (2007)

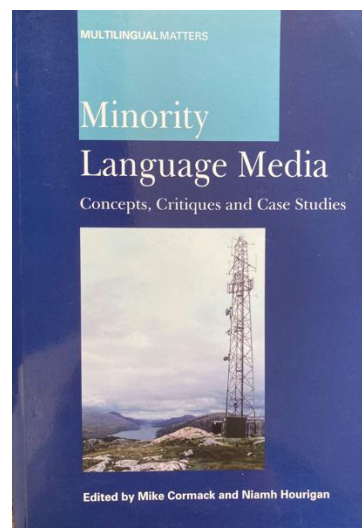
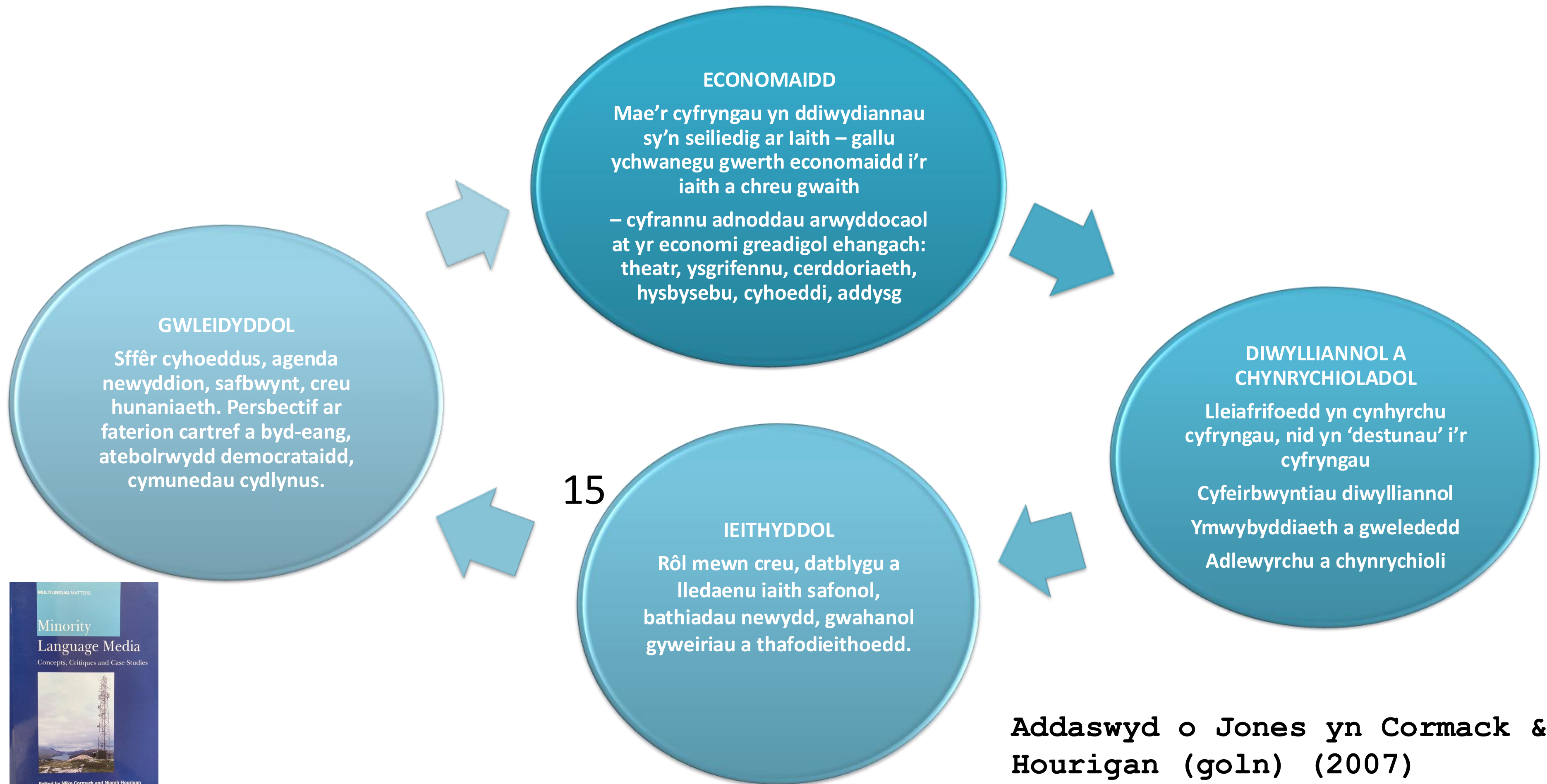
SWYDDOGAETH Y CYFRYNGAU MEWN CYD-DESTUNAU IAITH LEIAFRIFEDIG

GWLEIDYDDOL

Sffêr cyhoeddus, agenda newyddion, safbwynt, creu hunaniaeth. Persbectif ar faterion cartref a byd-eang, atebolrwydd democrataidd, cymunedau cydlynnus.

Addaswyd o Jones yn Cormack & Hourigan (goln) (2007)

SWYDDOGAETH Y CYFRYNGAU MEWN CYD-DESTUNAU IAITH LEIAFRIFEDIG

Addaswyd o Jones yn Cormack & Hourigan (goln) (2007)

PRIF GASGLIADAU

1. Mae'r **Digidol yn gallu gwahaniaethu** – ar draws cenedlaethau, dosbarthiadau economaidd-gymdeithasol, lleoliadau gwledig-trefol...ayb
2. Mae **globaleiddio a phreifateiddio cyfryngau** wedi arwain at grebachu dylanwad, cyllidebau a chynulleidfaoedd darlledwyr gwasanaethau cyhoeddus (a'u gwerthoedd), ond mae “cyfryngau gwasanaeth cyhoeddus” yn dal i chwarae rhan allweddol mewn cynhyrchu a lledaenu cyfryngau mewn ieithoedd lleiafrifol a rhanbarthol.
3. Mae **modelau busnes** cyfryngau traddodiadol darlledu a phrint y sffêr cyhoeddus – yn fwy rhanedig a gwasgaredig
4. Mae angen **Seilwaith leithyddol Digidol** ddigonol er mwyn i'r Cyfryngau weithredu'n llwyddiannus
5. Mae'r chwyldro digidol wedi **Cyfryngu Popeth** – Digideiddio mewn Sectorau Allweddol Eraill y Siarter (megis Addysg, Iechyd ac ati)

Cydnabod y Cyfryngau ar gyfer Adfywio leithoedd

1. TESTUNAU CYFREITHIOL: e.e. Siarter Ewropeaidd ar gyfer leithoedd Rhanbarthol neu Lleiafrifoedd (Erthyglau 8-12): Addysg, Awdurdodau barnwrol, Awdurdodau gweinyddol a gwasanaethau cyhoeddus, **Cyfryngau**, Bywyd economaidd a chymdeithasol, Gweithgareddau a chyfleusterau diwylliannol, Cyfnewidfeydd trawsffiniol.
2. YMCHWIL: Testunau academiaidd arloesol (e.e. GIDS Fishman) a datblygu maes ymchwil, e.e. Mercator-Media, IAMLMR, Plurilingmedia.
3. POLISIÂU: Polisiâu a strategaethau domestig (lleol, rhanbarthol, is-wladwriaeth a gwladwriaethol) i gefnogi cyfryngau gwasanaeth cyhoeddus, buddsoddi mewn amrywiaeth cyfryngau, cyfryngau lleol.
4. YMGYRCHU: Ymgyrchoedd ar gyfer y cyfryngau mewn leithoedd Lleiafrifedig: buddsoddiad, amodau gan yr awdurdodau; cyfraniad uniongyrchol ymgyrchwyr ar draws tair proses graidd y cyfryngau – *cynhyrchu, dosbarthu, defnyddio*.

CYFRYNGU POPETH : The mediation/mediatization of everything'

- O ganol y 2000au, mabwysiadu cynnar ac ehangu technolegau ar raddfa ehangach:
- 2004 Facebook, 2006 Twitter, 2010 Instagram...
- Ymchwil i arferion diwylliannol newydd a llif cyfathrebu (Flew, 2007, Jenkins, 2008, Livingstone 2009)
- Mwy o fynediad i'r tair proses graidd o gyfryngau – cynhyrchu, dosbarthu, defnyddio – gor optimistaidd? (e.e. Crystal 2000)
- Tarfu ar fodelau busnes, lleihau buddsoddiad cyhoeddus, masnacheiddio, bregusrwydd modelau tanysgrifio (Lainio et al, 2019)
- Pwysigrwydd Seilwaith leithyddol Digidol (Adroddiad Cydraddoldeb Iaith yn yr Oes Ddigidol 2018, ELE 2020-)
- Pwy, beth, yw'r cyfryngau? Beth yw endid cyfryngau? Beth yw'r effeithiau ar ieithoedd lleiafrifedig?

TAIR SECTOR Y CYFRYNGAU?

SECTOR Y CYFRYNGAU HUNAN DDIFFINIO

Cyfryngau traddodiadol,
y wasg, darlledwyr
Cyfryngau cymdeithasol,
digidol, aml-blattform,
Newyddiaduraeth,
ffuglen, pob genre
Endidau gwirfoddol
cyhoeddus, preifat,
Cymdeithasau ac ati

CYFRYNGAU

UNIGOLION

- Defnyddwyr
- Dinasyddion
- Dylanwadwyr?

CYNNWYS CYFRYNGOL GAN SECTORAU ERAILL NAD YDYNT YN YSTYRIED EU HUNAIN YN SECTOR CYFRYNGOL

O iechyd i letygarwch' unrhyw raddfa, unrhyw sector
Sefydliadau cyhoeddus ar raddfa fawr, e.e. lechyd y cyhoedd, addysg, llywodraethau
Masnachol, e.e. siop goffi, siop trin gwallt, MacD,
Ymgyrchwyr, cyrff anllywodraethol, grwpiau diddordeb?

YSTYRIAETHAU WRTH GYDNABOD Y TRYDEDD SECTOR

1. A yw'r drydedd etholaeth yn bodloni'r diffiniad o gyfryngau? e.e. swyddogaethau teledu (Jones, 2007) – cyfathrebu, diwylliannol, economaidd, statws, ieithyddol.
2. Cynyddu cynhyrchu cyfryngau mewn ieithoedd lleiafrifedig drwy weithredu polisiau y tu allan i faes y cyfryngau e.e. cydymffurfio â dwyieithrwydd/amlieithrwydd sefydliadol, addysg, gweinyddiaeth gyhoeddus
3. Mwy o welededd i gynnwys yn yr iaith leiafrifedig? Ee y Gymraeg ar Spotify
4. I ba raddau y mae'r sector cyfryngau eisoes yn lledaenu'r cynnwys a gynhyrchir gan y drydedd etholaeth, e.e. hysbysebion, gwybodaeth iechyd cyhoeddus ac ati
5. Arwain at dealltwriaeth mwy cyflawn? Neu wanhau ein dealltwriaeth o'r cyfryngau?

- Browne, D. R. (1996) *Electronic Media and Indigenous Peoples: A Voice of Our Own?* Iowa: Iowa State Press.
- Council of Europe (1992) *European Charter for Regional or Minority Languages* Strasbourg: Council of Europe.
- Cormack, M. & Hourigan, N.(eds.) (2007) *Minority Language Media. Concepts, Critiques and Case Studies* Clevedon: Multilingual Matters
- Crystal, D. (2002) *Language Death*. Caergrawnt: Gwasg Prifysgol Caergrawnt.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where old and new media collide*. New York: New York University Press
- Jones, E.H.G. 'Representing Sociolinguistic Reality in a Minoritized Language: S4C, documentary and 'translanguaging'' (2021) yn Sills-Jones, D. a Jones, E.H.G. (goln) *Documentary in Wales : Cultures and Practices* Bern: Peter Lang.
- Jones, E.H.G. (2007) 'The Territory of Television' in Cormack, M. and Hourigan, N.(eds.) (2007) *Minority Language Media. Concepts, Critiques and Case Studies* Clevedon: Multilingual Matters
- Jones, E.H.G. and Uribe-Jongbloed, E. (eds.) (2013) *Social Media and Minority Languages. Convergence and the Creative Industries* Clevedon: Multilingual Matters
- Lainio, J. (ed.), Jones, E. H. G., Moring, T., & Resit, F. (2019). *European Charter for Regional or Minority Languages—New technologies, new social media and the European Charter for Regional or Minority Languages: Report for the Committee of Experts*. Strasbourg: Council of Europe. <https://rm.coe.int/new-media-report-web-en/168098dd88>
- Livingstone, Sonia (2009) On the mediation of everything: ICA presidential address 2008. *Journal of communication*, 59 (1). pp. 1-18(2009)
- Riggins, Stephen Harold (ed.) (1992) *Ethnic Minority Media. An International Perspective* Newbury Park: Sage Publications
- Willis, C. (2024) *Minority Issues in Europe: Purpose and Challenges of Minority Language Media*. PhD thesis. Europa-Universität Flensburg.

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

CANOLFAN
GWASANAETHAU
CYMRAEG
WELSH LANGUAGE
SERVICES CENTRE

Addysg

Darn darllen:

Lloyd-Williams, Jones & ap Gruffudd

<https://journal.uwp.co.uk/wje/article/id/688/>

